

ליקוטי מוהר"ן בפרשה

פרשת נח ה'תשפ"ב / הרה"ג אליהו עטיה שליט"א

לקבלת השיעור במייל:
6537488@gmail.com

מבוסס על ליקוטי מוהר"ן תורה קי"ז (ח"א)

פרשיות בראשית ונח - 2000 שנות תוהו/טבי עבדו של רבן גמליאל - התיקון שנעשה אצלו/ הטוב והרע שבהבל, ומדוע נתחייב הבל מיתה/חם פגם בברית פעמיים ונענש להיות שחור/ למה עבד יוצא לחירות בשן ועין/חם-כורש-טבי/ כורש מלך כשר והחמיץ בפגם הברית/ חכמתו של טבי/למה צריך להיות תלמיד חכם לדעת שעבדים פטורים מהסוכה?/הסיבה בפנימיות שטבי לא יכול לישון בסוכה/למה קשה לישון במוצאי שבת - תורה קי"ז/מתי אליהו הוא בחינת מלאך ומתי הוא חייב בתורה ומצוות

פרשיות בראשית ונח - אלפים שנות תוהו

טבי עבדו של רבן גמליאל - התיקון שנעשה אצלו

ג. נח מברך את שם כמ"ש (שם, כו): "בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי שָׁם וַיְהִי כִנְעָן עֶבֶד לְמוֹ" ויפת נתברך (שם, כז): "יִפְתָּהּ אֱלֹקִים לְיִפְתָּהּ וַיִּשְׁכַּן בְּאֶהְלֵי שָׁם וַיְהִי כִנְעָן עֶבֶד לְמוֹ". לעומת זאת חם שנכשל בפגם הברית זרעו התקלל. כמ"ש (שם, כח) "אָרֹר כִּנְעָן עֶבֶד עֶבְדִים יְהִיֶה לְאֶחָיו". ולכן בדרך כלל חושבים שאצל יפת יש מה לתקן וזה הגרים שבאים ממנו, אבל חם זה כנען, ועל כנענים כתוב (דברים כ, טו): "לֹא תַחֲיֶיהָ כָּל נִשְׁמָה" אלא שבכל אופן גם בכנען יש כמה ניצוצות קדושים שאותם צריך לתקן. ובשיעור היום נעסוק בתיקון הגדול הזה, שהוא טבי עבדו של רבן גמליאל.

למה זוקא טבי עבדו של רבן גמליאל מבני כנען זכה להיסמך

ד. אומרת הגמרא יומא (דף פו.) "אוי להם לרשעים לא דיין שמחייבין עצמן, אלא שמחייבין לבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות, הרבה בנים היו לו לכנען שראויין ליסמך כטבי עבדו של רבן גמליאל אלא שחובת אביהם גרמה להן". כלומר, כמה גרים יכלו להתגייר להיות תלמידי חכמים מבניו של כנען הרבים, אלא שבגלל חובת אביהם שפגם בברית ונקרא 'ארור' - לא זכו להתגייר וקל וחומר לא להיסמך. ורק אחד מזרעו של כנען שהוא טבי עבדו של רבן גמליאל זכה. וכאן נשאלת השאלה: אם כנען הוא ארור, אז מה זכה טבי שהוא מבני בניו של כנען, יותר משאר בני כנען?

הטוב והרע שבהבל, ומדוע נתחייב הבל מיתה

ה. והתשובה לשאלה הזו אומר האר"י ז"ל (שער הגלגולים הקדמה כ"ט) ובליקוטי תורה פר' בראשית), ומגלה לנו מהו סוד הנשמה של טבי. מסביר האר"י ז"ל שבהבל יש בו גם טוב וגם רע. וצריך לדעת את זה, כי מי שקורא בתורה על הבל, לא יודע את הסוד שלו, ותמיה מדוע אירע לו כך שנהרג ע"י קין, והרי לכאורה היה צדיק גמור, כמו שנראה מפשט הפסוקים שקיבל ה' את קרבנו. אכן הסוד הוא, שמכיון שהבל נשאר בו מהזוהמה של הנחש. ולכן הבל יש בו טוב ורע. ובזמן שהקב"ה קיבל את הקרבן של הבל, כתוב שהבל הציץ בשכינה, ועל זה הוא התחייב מיתה. ולא רק שקין מקנא בהבל והורג אותו, כי אם לא שנגזר עליו מיתה מהשמים, קין לא יכול לעשות להבל כלום, אלא שהבל היה לו פגם שהציץ בשכינה.

האר"י מגלה עוד סוד, שמשה רבינו הוא לא רק תיקון של שת, (הבן השלישי הטוב של אדה"ר) אלא גם של הבל, וזה ראשי תיבות מש"ה: מ'שה, ש'ת ה'בל. כתוב אצל משה בסנה (שמות ג, ו): "וַיִּסְתַּר מִשֶּׁה פָּנָיו כִּי יֵרָא מִהַבַּיִט אֶל הָאֱלֹקִים", וכתוב: למה הוא ירא מהביט? מפני שבגלגול הקודם כשהוא היה הבל, אז הוא הסתכל בשכינה והוא נענש, ולכן בסנה הוא לא העיז להסתכל בשכינה, ואף על פי שהקב"ה רצה שהוא יסתכל באותה שעה, שהרי אחר כך כתוב שמושה אמר: "וַיֹּאמֶר ה'רָאִי נָא אֶת כְּבוֹדְךָ וכו'... והקב"ה עונה: (שם לג, יח, ב) "וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאוֹת אֶת פָּנָי כִּי לֹא יֵרָאֵנִי הָאָדָם וְחַי" וְאֹמְרִים חֲזוּל (ברכות ז): "תנא משמיה וכו' א"ל הקב"ה למשה: 'בשרציתי לא רצית, עכשיו שאתה רוצה איני רוצה'". כי במראה הסנה שזה קודם מתן תורה, הקב"ה רצה להראות את כבודו למשה,

א. פרשיות בראשית ונח של ספר בראשית, מקפלות את האלפיים שנה הראשונות - מבראשית ותחילת הבריאה עד אברהם אבינו שזה סוף פרשת נח. אברהם נולד בשנת 1948 לבריאה וכשזוכרים את לידת אברהם אז יודעים לחשב את כל התאריכים, כי יצחק נולד מאה שנה אחרי 2048, ויציאת מצרים היתה 400 שנה אחרי 2448, ושלמה המלך בנה בית המקדש 480 שנה אחר יציאת מצרים, וחורבן ביהמ"ק הראשון 410 שנה אחרי, וגלות בבל עוד 70 שנה, ובית המקדש השני 420 שנה אחרי כן וכו'. וא"כ פרשיות בראשית ונח מכסות זמן של אלפיים שנות תוהו, (כמובא בגמ' עבודה זרה ט' ע"א) הנושא של פרשת בראשית זה הבריאה, והנושא של פרשת נח זה סיפור המבול.

נח נוטע כרם ושותה ממנו, ומזה נתגלגל שנתקלל כנען

ב. היום נעסוק בתקופה שאחרי המבול, כתוב (בראשית ט, כ): "וַיִּחַל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה וַיִּשַׁע כָּרֶם", ואומר רש"י בשם המדרש (בראשית רבה לו, א) שחוץ מהבהמות והחיות, נח הכניס לתיבה גם זמורות (גפנים) וייחורי ותאנים, כדי לשתול אותם אחרי המבול, כי הוא ידע בנבואה שהמבול יכלה את הכל ולא יישאר כלום, ואומר המדרש שהיתה פה תביעה על נח, שנאמר: "וַיִּחַל נֹחַ" פירש"י: "עשה עצמו חולני שהיה לו לעסוק תחילה בנטיעה אחרת". ז"א מדוע הנטיעה הראשונה שנטעת זה כרם ענבים? שענבים יש בהם טוב ורע, היה לו ליטע נטיעה ראשונה שהיא רק טוב. במדרש מסופר, שהשטן אמר שהוא רוצה לעשות שותפות עם נח ובתחילה הביא קוף ושחט שמה, והביא עוד דברים, וזה מה שקורה עם האדם כשח"ו הוא משתכר.

ואכן נאמר בנח (בראשית ט, כא) "וַיִּשְׁתֶּה מִן הַיַּיִן וַיִּשְׁכַּר וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אֶהְלֵה". ומה קרה בגלל השכרות? כתוב: "וַיִּשְׁתֶּה מִן הַיַּיִן וַיִּשְׁכַּר וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אֶהְלֵה: וַיֵּרָא חָם אֲבִי כִנְעָן אֶת עֲרוֹת אָבִיו וכו'" ופירש רש"י: "יש אומרים סרסו, וי"א רבעו" (מהגמ' סנהדרין ע). ולמה הזכר כנען? **אומר רש"י**: "כנען ראה והגיד לאביו, לכך הזכר על הדבר ונתקלל" (בראשית רבה לו, ז) ואז כתוב (בפסוק ג'): "וַיִּקַּח שָׁם וַיַּפֵּת אֶת הַשְּׂמֵלָה וַיְשִׁימוּ עַל שִׁכְמוֹ שְׁנֵיהֶם וַיִּלְכוּ אַחֲרָיִת וַיְכַסּוּ אֶת עֲרוֹת אֲבִיהֶם וַפְּנֵיהֶם אַחֲרָיִת וַעֲרוֹת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ", ומדייק המדרש מזה שכתוב: "וַיִּקַּח שָׁם וַיַּפֵּת" ולא זיקחו: "לימד על שם, שנתאמץ במצוה יותר מיפת, לכן זכו בניו לטלית של ציצית, ויפת זכה לקבורה לבניו" (רש"י). ומתי? במלחמת גוג ומוגוג אפי' שהגוים לא בסדר, בכל זאת הקב"ה נותן להם קבורה, בזכות המעשה של יפת, שזהו כבוד המת.

למה עבד כנעני יוצא בשן ועין דוקא

ת. עבד כנעני יוצא בשן ועין, דהיינו שאם האדון הפיל את שינו או סימא את עינו, הוא כבר קיבל את עונשו הגדול בזה, ולכן יוצא לחירות. וביאור הדבר: 'שן' זה הדיבור, 'עין' זה ראייה. חס ראה את ערות אביו וסיפר לאחיו – זה היה פגם הברית בראייה ובסיפור בפה, ולכן העבדים יוצאים לחירות, כשהם מקבלים את העונש בשן ועין שלהם.

את מה טבי מצליח לתקן מפגם חס, ומה לא

ט. הענין של טבי לתקן את חס, הוא צריך לתקן את פגם הברית הגדול של חס. אבל באמת הוא לא כל כך מצליח לגמרי לתקן את פגם הברית. לעומת זאת את הפגם שבמוחין שזה הראייה והדיבור (כמו שרבינו מביא מפסוקים בליקוטי מוה"ר"ן [תורה כ"א] שפגם או התיקון של הראייה והדיבור והא במוח) את זה טבי כן מצליח לתקן. ולכן חכמים הרשו לטבי להניח תפילין, ואף על פי שעבדים לא מניחים תפילין, אך לישון בסוכה לא הרשו לו, כמבואר בדברי הירושלמי בסוכה הנ"ל.

טב"י - והשם הקדוש בי"ט

י. ותחילה נתבונן בשם 'טבי' שזה אותיות של שם קדוש 'בי"ט' שמשמשים בו בחנוכה, (היום משתמשים במילה הזו 'ביט' bit והעברת כספים) או אפשר להגיד אותו, אך לפני כן לא הייתי מעו להגיד את המילה 'ביט' שזה שם קדוש, וכל שמות הקדוש שלא משתמשים בהן לחול לא מזכירים אותם, השם הקדוש בי"ט זה אותיות 'טבי' שהגימטריה שלו זה = 21, שזה גימטריה של שם קדוש אה"ה, שם של המוחין של התפילין ולכן 'טבי' זה בגימטריה אה"ה שזה כ"א (21) אזכרות שבתפילין כלומר, ש'טבי' יכול לתקן את הענין של מוחין ושל התפילין.

השם הקדוש בי"ט באתב"ש (ב' מתחלף עם ש', אות י' ב-מ, ט' ב-נ) יוצא 'שמן', שמן משחת קודש, ולכן זה שייך לכוונות של חנוכה כמו שלימד אותנו הרש"ש, שכשמוזגים את השמן לנר אז מכוונים בשם הקדוש שם בי"ט, שהוא אותיות 'שמן'. טבי שהוא החלק הטוב, הוא מצליח לתקן את השם הקדוש בי"ט.

טבי היה תלמיד חכם, והחכמה זה במוחין, המוחין שלו בסדר. החדיד"א (דבש לפי מערכת ט') מגלה עוד סוד ואומר, שמילת 'חס' הח' וה-מ' זה 'חס', והכ' באמצע (עם הכולל) זה יוצא טב"י. [הרב גינזבורג מכפר חב"ד אומר, שאנחנו לא אומרים גימטריה עם הכולל, ורק האר"י ז"ל והצדיקים בעלי רוח הקודש היו משתמשים עם הכולל]. והוא הסביר שהסיבה מפני שאצל האר"י ז"ל כל גימטריה היתה אחרי שהוא ידע שהדבר הזה שווה לדבר הזה בעניינו, אז הוא נותן לך איזה גימטריה, כדי שיהיה לך מתוק, ובשביל עוד כמה סודות, לכן הגימטריה הפלאיות של האר"י זה משהו שאין לשער ולתאר. מכיון שהוא התחיל בצורה ישרה, קודם הוא ידע שהבחינה הזאת קשורה בבחינה הזאת, ואז למתק את העיין הוא נתן גם גימטריה, לעומת זאת אנחנו מתחילים הפוך מחפשים גימטריה של הדבר, ואחר כך מנסים לחפש את הקשר עם הדברים, ולכן אנחנו לא יכולים להשתמש ב'כולל' איך שאנחנו רוצים].

ומשה היה ירא. והעומק בדברי חז"ל, כי במראה הסנה הקב"ה נתן למשה לראות לפי השגה שאפשר לאדם חי להשיג, אולם אחרי מתן תורה, כבר היה למשה רבינו השגות גדולות מאוד, ואם היה רואה בכבוד ה', לא היה יכול לראות ולחיות, ולכן באמת סכך הקב"ה עליו שלא יראה ולא יפגע.

טבי היה החלק הטוב של הרוח של הבל

ו. עכ"פ בהבל יש בו טוב ויש בו רע, והרוח של הבל נכנסת בחס. וכיון שיש ברוח שלו גם כן טוב, היא מתגלגלת אחר כך בטבי עבדו של רבן גמליאל. וכיון שיש בטבי את החלק הטוב של הבל שהיה בחס, לכן הוא היחידי מכל העבדים מבני כנען שהוא תלמיד חכם שהוא נסמך. כי טבי הוא בא לתקן את חס. ותיכף נראה מה טבי מצליח לתקן, ומה הוא לא מצליח לתקן.

מובא בירושלמי סוכה (ח': פ"ב ה"א) שיש דברים שהרשו לטבי ויש דברים שלא הרשו. למשל נתנו לטבי להניח תפילין, (אעפ"י שזה לא פשוט כ"כ, שהרי עבד שהניח תפילין בפני רבו – יוצא לחירות), לעומת זאת לישון בסוכה לא הרשו לו. ולמה? כי הנשמה המשכן שלה נמצא במוחין של האדם, לעומת זאת עיקר הבעיה של חס אבי כנען היתה 'פגם הברית'.

חס פגם בברית פעמיים ונענש להיות שחור

ז. חס פגם בברית פעמיים פעם אחת כששימש בתיבה, כמובא בגמ' (סנהדרין קח'): "שלשה שימשו בתיבה והם: חס, העורב, והכלב ושלשתם נענשו. בתיבה נאסר עליהם הזיווג, כמו שכתוב: (בראשית ו, יח) "וּבָאָתָּא אֶל הַתֵּבָה אֹתָהּ וּבָנִיף וְאִשְׁתָּף וּנְשֵׁי בְנֵיף אֶתְךָ" – הגברים לבד והנשים לבד. ועל זה שחס עבר על האיסור ופגם בברית נענש שלקה בעורו ונהפך להיות כושי בגלל הפגם ששימש בתיבה. חס לא נולד כושי, הוא היה הבן של נח, ושל נעמה שכתוב במדרש שהיתה יפה מאוד, עד שאפילו המלאכים שנפלו בשמים טעו ביופיה, ואיך נולד לו בן כושי אלא שבאמת חס היה יפה כמו הוריו ואחיו, רק שהוא נענש על ששימש בתיבה. העורב גם נענש שהעורב רק (כפי הנקבה כדי להוליד) והכלב נקשר (בתשמיש).

והפגם הברית השני של חס: כתוב שנח כשהוא היה בתיבה היה מתאוה לבן קטן בן רביני שישמשו לעת זקנותו, חס ידע על התכונן של נח, כנראה שנח דיבר על זה פעם בפני בניו שהם כבר זקנים מלשמשו שהיו בסביבות גיל מאה. וחם התנגד לזה, וכמו שפירש"י (פ, כה): "ומה ראה חם שסרסו לאביו, אמר לאחיו: אדה"ר שני בנים היו לו, והרג זה את זה בשביל ירושת העולם, ואבינו יש לו ג' בנים ועודנו מבקש בן רביעי?" ולכן נח קלל אותו: אומר רש"י: "אתה גרמת לי שלא אוליד בן רביעי אחר לשמשני, ארור בנך הרביעי להיות משמש את זרעם של אלו הגדולים, שהוטל עליהם טורח עבודתי מעתה".

נמצא שחס פגם בברית פעמיים הוא חטא ושנה בחטא עד שנעשה לו כהיתר. לכן את הענין של פגם הברית זה דבר שמאוד קשה לתקן, ולכן נענש להיות עבד.

– אין אמונה בעבדים, ולכן טבי אומר כך על הלשון. וב'ספר יצירה', כתוב שברית המעור מכוון כנגד ברית הלשון, וטבי היה גלגול של חס שהיה פגום בברית, ולכן טבי יודע להביא גם לשון שהיא לא טובה לרבן גמליאל.

הסבא של אשתי היה לו מפעל גדול במרוקו, והיו לו הרבה עובדים, והיהודים שם ידעו איך לדבר עם הערבים כמו שצריך, והוא היה תמיד אומר להם: "אין אמונה בגוי עד ארבעים שנה בקבר", וכל הזמן היה אומר להם שהוא לא מאמין בהם, כי הם עבדים (שהרי ישמעאל היום זה חס, ועשיו זה יפת וילקוט הראובני לכן הישמעאלים עבדים, כמו שנתקלל חס, ולכן יש לנו בעיה איתם בארץ ישראל, ארץ כנען כי הם בסיפור של העבדים). ומה שהיה מעניין, שמרוב שהיה אומר להם את זה, כאשר היו הערבים רבים ביניהם, אז אחד היה אומר לשני: 'אין אמונה בגוי עד ארבעים שנה בקבר' – הם יודעים יותר טוב מאיתנו כמה זה נכון.

למה צריך להיות תלמיד חכם לדעת שעבדים פטורים מסוכה

יד. הגמרא (סוכה כ"ב) אומרת: שטבי היה תלמיד חכם, והיה יודע שעבדים פטורים מן הסוכה, ולפיכך ישן מתחת למיטה. ור"ג אמר עליו "ראו טבי עבדי וכו'". ויש כמה שאלות: וכי כמה תלמיד חכם צריך להיות כדי לדעת שעבד פטור מן הסוכה, הרי כולנו יודעים שהעבד חייב במצוות רק באישה, ופטור ממצוה עשה שהזמן גרמא. ונשים ועבדים פטורים מן הסוכה. וכי בגלל ידיעה זו נחשב טבי תלמיד חכם?

ועוד, למה טבי היה ישן תחת המיטה, אם הוא לא רוצה לקיים מצות סוכה, שישן בחוץ, ואם הוא רוצה לקיים את המצוה שישן בפנים, שהרי אשה שקיימה מצוות עשה שהזמן גרמא, יש לה שכר כמי שאינו מצווה ועושה. וא"כ למה טבי מתחכם וישן בסוכה מתחת המיטה? אז בירושלמי (בסוכה הניל) כתוב, שלא הניחו אותו חכמים לישון בסוכה כדי שלא ידחוק אותם בסוכה. ועדיין קצת השאלה למה דוקא בשנה לא הניחו? אפשר אמנם לתרץ שבשנה תופס יותר מקום. אבל נראה שיש בדברים עומק.

הסיבה בפנימיות שטבי לא יכול לישון בסוכה

טו. והנה רבינו בלקוטי מוהר"ן (קמא, תורה ט' אות ב'), כתב וז"ל: וְזֶה לְשׁוֹן מִטָּה, כִּי מִטָּה לְשׁוֹן זְוִיג, כַּמְאָמֵר (ברכות ה'): 'עַל מִטָּה שֶׁתְּהֵא נְתוּנָה וְכוּ', וּמִטָּה הוּא פְּחִינַת זְוִיג. נִמְצָא שֶׁהַמִּיטָה מֵרִמְזַת עַל הַבְּרִית או לטובה או לא לטובה ח"ו, אצל יעקב אבינו שהיה שלם בברית כתוב (שבת קמו): שהיתה מיטתו שלמה. ולכן אם טבי ישן מתחת למיטה, זה מרמז שהוא עדיין לא זכה לתיקון הברית לגמרי. אבל איפה הוא צריך לישון תחת המיטה? – דווקא בסוכה. מה הסיבה לכך? אומר הזוהר (פ' פינחס ח"ג דף רנז). שהסוכה יש לה בחינה של תיבת נח, דכתיב (ישעיה ד, ו) 'וְסִפְּהָ תִהְיֶה לְצֵל יוֹמָם מִחֶרֶב וּלְמִחְסָה וּלְמִסְתוֹר מִזֶּרֶם וּמִמְטֶר', וז"ל: סִפְּהָ קָא אַגִּינַת. מַה תִּיבַת נֹחַ לְאַגְנָא, אוֹף הָכִי סִפְּהָ לְאַגְנָא. (הסִפְּהָ הִיא מְגִנָּה. מַה תִּיבַת נֹחַ לְהִגֵּן, אִף כִּד סִפְּהָ לְהִגֵּן). התיבה מגינה מהמבול, והסוכה מגינה מה'מבול' הרוחני שבעולם. והיות שחס פגם בברית בתיבה, כי בזה שהוא שימש בתיבה הוא פגם בקדושת התיבה ולכן טבי צריך לישון מתחת המיטה בסוכה.

טבי הצליח לתקן רק את המוחין, אבל את פגם הברית שחס פגם פעמיים את זה היה לו מאוד קשה לתקן.

חס - כורש מלך פרס - טבי

יא. וכדי להבין את הדבר הזה נלך לעוד גלגול של חס שהיה לפני טבי. האר"י ז"ל מגלה לנו שכורש מלך פרס היה גלגול של חס. ואף על פי שפרס שייכת ליפת, כמו שכתוב (בראשית י, ב), "בְּנֵי יִפֶּת גִּמְר וּמְגוֹג וּמְדֵי וַיּוֹן וְתָבֶל וּמְשֶׁךְ וְתִירָס", ופירש"י: תירס – זו פרס. אבל כורש שהיה גלגול חס היה מלך פרס, וכתוב בגמרא (ר"ה סוף ג): "אמר רבי אבהו כורש מלך 'כשר' היה לפיכך מנו לו כמלכי ישראל". אומר האר"י 'כשר' אותיות כְּרֶשׁ, והוא גלגול של חס לפני טבי.

אצל טבי כתוב במשנה (ברכות טז): שר"ג קיבל תנחומים על טבי עבדו, וכשאמרו לו: הרי למדתנו רבינו שאין מקבלים תנחומים על עבדים, ענה ר"ג: 'אין טבי עבדי כשאר עבדים, כשר היה'. אומר האר"י ז"ל 'כשר' היה, כי 'טבי' זה כורש, ולכן גם ב'טבי' כתוב את המילה 'כשר'. ואת אותו הלשון של 'כשר היה' כתוב גם על כורש, וגם על טבי.

כורש מלך כשר והחמיץ בפגם הברית

יב. כורש אכן היה מלך כשר, והוא נתן רשות לבנות את בית המקדש והוא מוציא את כלי המקדש, מה שלקח נבוכדנצר, הכול בסדר. אבל הגמרא (ר"ה ד.) אומרת שכורש 'החמיץ'. והגמ' מתחבטת מה הוא החמיץ. (או בגלל שכל מה שתרם לבית המקדש היה בשביל שיהיה הצלחה בשבילו ולילדים שלו, או בגלל שהוא ביקש לשים עץ בקירות ולא רק אבן כדי שאם היהודים ימרדו בו הוא יוכל לשרוף את בית המקדש חס ושלום). והדבר הכי חמור כתוב (נחמיה ב, ו): 'וְהַשְּׂגָל יוֹשְׁבַת אֶצְלוֹ' שזו הכלבה שלו, שהיה חוטא איתה, כמו שבלעם היה חוטא עם האתון, ובדבר זה כורש החמיץ. ונשים לב שכורש היה בסדר גמור והוא בונה את בית המקדש, שהוא בחינת דעת, אבל את פגם הברית הוא עדיין לא תיקן. וכן אצל טבי הוא תיקן את הנקודה של המוחין והוא תלמיד חכם, אבל הוא עדיין לא מצליח לתקן את הנקודה של הברית לגמרי.

חכמתו של טבי בענין הלשון

יג. מסופר במדרש (ויקרא רבה לג, א) שפעם אחת רבן גמליאל אמר לטבי: תקנה לי דבר הכי טוב בשוק. וטבי הלך וקנה לו לשון. כי לשון זה טוב וטעים, (כמ"ש באברהם שהביא למלאכים שלשה לשונות בחרדל). אח"כ ר"ג אומר לטבי: לך תקנה את הדבר הכי גרוע בשוק. ושוב הלך טבי וקנה לו לשון. אמר לו רבן גמליאל מילא בהתחלה קנית לשון שזה הדבר הכי טוב, אבל למה בדבר הכי גרוע גם הבאת לשון? עונה לו טבי: בודאי, לשון אם אתה מדבר רק טוב, אז הדבר הכי טוב, אבל אם אדם מדבר רע, אז הלשון זה הדבר הכי גרוע. ורבן גמליאל התפעל מחוכמתו של טבי.

ולכאורה קשה, וכי רבן גמליאל לא חשב על החידוש הזה? אלא ההסבר הוא, שרבן גמליאל הוא לא ידע בכלל מה זה לשון רעה, ולא ידע מה זה שקר, בשבילו הלשון זה רק טוב, אבל טבי הוא בא מכנען, וכמו שמובא בגמ' (בבא מציעא דף פו): "לית הימנותא בעבדים"

כן המוחזן מתוקנים. אבל פגם הברית עדיין לא מתוקן, וזה אפי' טבי לא מצליח לתקן.

למה קשה לישון במוצאי שבת - תורה ק"ז

י. ע"פ הדברים האלה נקבל אור חדש על תורה קי"ז בלקוטי מוהר"ן (ח"א) תורה מתוקה שכולם מכירים אותם מהמציאות – על הענין שקשה לישון במוצאי שבת. הרי אם נשאל כל אחד למה קשה לישון במוצאי שבת? הוא בטח יגיד לך, בגלל שבשבת אוכלים צ'זלנט טוב, ואומרים העולם: 'כל האוכל חמין בשבת חייב מיטה' (ב-ט) ואז ישנים שעתים טוב בשבת (והמחמרים מוסיפים יותר), 'שינה בשבת תענוג' – ר"ת שבת, וממילא קשה לישון במוצ"ש. זה נכון.

אך יש כאלה שגם לא אוכלים צ'זלנט ובכל אופן קשה להם לישון במוצ"ש והם לא נרדמים. רבינו מסביר לנו את העניין ואומר: "הענין שקשה לישון במוצאי שבת, פי במוצאי שבת מתחיל התגלות אליהו, כמו שאמרנו חז"ל (ערויבין מג) "אין אליהו בא בשבת, ולא בערב שבת" ובמוצאי שבת יוכל לבוא, ועל כן מאז מתחיל התגלות אליהו הארת אליהו היא ההיפך מבחינת 'עבד' כי 'אליהו' גימטריה 'בן', ובן זה ההיפך מעבד. ועבד הוא בחינה של שינה, כמו שכתוב בגמרא (קידושין מט:) "עשרה קבין של שינה ירדו לעולם, תשעה נטלו עבדים", (כנראה בזמנם לא היה בחורי ישיבות מסוג שלנו...). יוצא שהעבד הוא אוהב לישון, והוא בחינת שינה.

איפה רואים את זה גם היום? התשובה: זה הבדל בין שכיר לבין עצמאי. עצמאי עובד אפילו 18 שעות ביום, הוא כל הזמן ערני, הוא לא צריך כל רגע כוס קפה ולא כלום, לעומת זאת הפקיד בעירייה כל פעם מחפש הפסקה, תמיד אתה רואה שחלק מהדלפקים לא נמצאים, וגם אלו שנמצאים הלכו להכין נס קפה, הם כל הזמן רדומים, אדם שהוא שכיר – הוא יותר בבחינה מסוימת של עבד, ועבדים הם אוהבים שינה. אך במוצאי שבת זה הפוך מעבד, אנחנו בהארה של 'אליהו' שזה 'בן', וכשיש את הערנות הזאת של אליהו אז קשה לישון.

מתי אליהו הוא בחינת מלאך ומתי הוא חייב בתורה ומצוות

יח. אומר רבינו: הרי אליהו הנביא לא בא בערב שבת, כי אם הוא יבוא בע"ש כולם יבואו אליו ולא יתעסקו עם צורכי שבת, ואז לא יהיה אוכל לשבת. וכבוד סעודת השבת יותר חשוב מהתגלות אליהו הנביא, כי כל כך חשוב להכין לקבל את השבת כראוי, אפילו יותר מהתגלות אליהו הנביא. ולמה אליהו לא בא בשבת? אומרת הגמרא (ספ) שאליהו הנביא מגיע ממקום רחוק, ויש בעייה של איסור תחומין. (והגמ' מדייקת מפה שיש גם איסור תחומין אפי' למעלה מעשרה, שהרי אליהו פורח באויר). והשאלה, הרי אליהו הוא מלאך שחי בשמים, וא"כ הוא לא צריך לקיים מצוות? והביאור: הסברנו פעם יסוד גדול, שאליהו הנביא היות שהוא לא נפטר, והוא מלאך, כל פעם שהוא יורד לזה העולם הוא מתלבש שוב בגוף שלו, ואז הוא חייב במצוות. כי רק במתים חופשי (שבת ל:), ורק כשאדם נפטר הוא פטור מתורה ומצוות, אבל אליהו לא נפטר, אז כשהוא למעלה הוא לא חייב, אבל כשהוא למטה הוא חוזר לחיובו. (ויש בזה אריכות בספרים).

מי שלא זוכה לישון בסוכה שלא מחמת אונס זה מחמת פגם הברית

טז. והנקודה הזאת שמי שזוכה לישון בסוכה, ומתאמן על הדבר הזה, זה נותן שמירה בעניין של פגם הברית. טבי שהוא גלגול של חס לא הצליח עדיין לתקן את הפגם הברית של חס, והוא לא יושן בסוכה. והיום רואים אפילו אצל אנשים שמקפידים במצוות, שקצת יש זלזול במצוות שינה בסוכה, כי לא מבינים את המעלה של שינה בסוכה, וזה בגלל פגם הברית של צערנו מאוד התגבר היום, ולכן עיקר הענין הוא שינה בסוכה, והוא חמור יותר מאכילה ושתיה.

מסופר שפעם שאלו את רבי חיים קניבסקי מי יותר חשוב שישן בסוכה, הילד או האישה, למשל כשיש לו רק שתי מקומות בסוכה. אז הרב אמר: האישה עדיפה. מכיון שע"י השינה של האישה בסוכה, הוא מקיים "תשבו כעין תדורו" (סוכה כו.), מה דירה איש ואשתו, אף שינה איש ואשתו. עד כדי שהגמרא (ערכין ג:) רצתה לפטור את הכהנים מהסוכה, כי אנשים לא יכולים לישון עם נשותיהם. ולכן הנקודה הזאת שאדם ישן עם אשתו בסוכה זה תיקון הברית, וזה שלמות המצוה של שינה בסוכה.

מובא בגמרא (בבא קמא עד:) פעם אחת ראה רבי יהושע את ר"ג שהוא שמח שמחה גדולה, אמר לו רבי יהושע: על מה אתה כל כך שמח? ענה לו ר"ג: כיון שטבי יצא לחירות. למה הוא יצא לחירות? אמר לו ר"ג: בטעות סימאתי את העין של טבי. א"ל רבי יהושע: הוא לא יצא לחירות, מכיון שישן ו'עין' זה קנס, וקנס חייבים רק אם יש עדים שעשית את זה, אך אם אתה מודה בקנס – אתה פטור, ואתה הודאת שסימאת את העין שלו, ולכן הוא לא יוצא לחירות.

רואים שרבן גמליאל מאוד רוצה להוציא את טבי לחירות כי הוא רוצה לתקן את הפגם הברית של העבד שלו, כדי לגמור את התיקון של חס. כי כל מה שיש טוב אפילו באדם רע כמו חס אנחנו צריכים לתקן, ולכן רבן גמליאל רוצה לשחרר את טבי כדי לתקן את חס. וזה ע"י שהוא סימא לו את העין, העין רומזת לעניין של שמירת העיניים, כמ"ש: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", העין זה הסיפור של פגם הברית, וע"י שר"ג סימא לו את העין, הוא היה בטוח שהוא תיקן את הפגם הברית של חס, שהרי כל הפגם של חס התחיל שהוא ראה את ערות אביו וסיפר לאחיו, הפגם של חס התחיל מהראייה (וכמו בכל פגם הברית שתמיד זה מתחיל בראייה אסורה).

ועונה לו רבי יהושע: לא תיקנת אותו, כי מודה בקנס ללא עדים שראו שהוא סימא את העין של טבי (שזה פגם הברית) לא תוקן וטבי ממשיך להיות עבד עד שהוא נפטר. כמו שכתוב במשנה שרבן גמליאל קיבל עליו תנחומים, כשהוא עדיין עבד. זה מודה לנו שהוא לא יכול לישון בסוכה, והוא אפילו לא יכול להחמיר על עצמו לישון בסוכה. תפילין – טבי יכול להניח כי הוא תלמיד חכם, והוא נסמך (אין עוד עבד שנסמך. אמנם יש שאלה על אליעזר עבד אברהם שגם הוא גלגול כנען ועליו נאמר שהוא זקן וישב בשיבה, אולם סמיכה שייך רק ממתן תורה כמובן), ולכן את החכמה טבי תיקן לגמרי, ובמוחזן הוא מתוקן. וגם כן כורש צייה לבנות את בית המקדש, בית המקדש זה בחינה של הדעת, אז אם

איך האר"י ל לומד מאלהו גם הלכה הרי לא בשמים היא

יט. ובה תרצנו קושיה גדולה ששואלים הפשטנים על המקובלים. הרי אנחנו פוסקים להלכה כמו האר"י ז"ל ומשתדלים כמה שיותר שההלכה תהיה כמו האר"י. שואלים הפשטנים הרי לא בשמים היא, ואיך אנחנו פוסקים הלכה כמו האר"י ז"ל לפי הקבלה? אך מה לעשות שהחיד"א, ורבי חיים פלאגי, והבן איש חי, וכף החיים ועוד הרבה פוסקים (אמנם בדור האחרון ממש מזמן הרב עובדיה קצת פחות), וכן גם הרב מאזוז מאוד משתדל להכניס את האר"י כמה שיותר אפי' שזה נגד ההלכה בשו"ע.

ויש דברים שכולנו נוהגים רק לפי הקבלה, למשל: בברכת "הנותן ליעף כח", לפי מרן לא מברכים, ואנחנו מברכים כדעת האר"י. וגם יש כלל 'ספק ברכות להקל נגד מרן ולא כנגד האר"י ז"ל', ולמעשה משתדלים מאוד לפסוק הלכה כמו האר"י. ושואלים הפשטנים, הרי זו גמ' מפורשת (ב"מ נט:): 'לא בשמים היא' וכל תורת הקבלה זה מאלהו הנביא היינו מהשמים, ואיך נפסוק כך להלכה?

והתשובה: האר"י ז"ל למד תורה מאלהו הנביא, ובזמן שאלהו היה בארץ, ואז אליהו הנביא מתלבש חזרה בגוף שלו, והוא יכול להוציא אנשים ידי חובה בקידוש, (כמו שמצינו אצל רבי בגמ' בכתובו דף קג. שהיה בא כל ערב שבת לביתו), ואז הוא חייב בכל המצוות, ואם כן זה תורה של הארץ, זה לא תורה שבשמים, ולכן אליהו הנביא הוא זה שיכול לפסוק את ההלכה, תיק"ו תשבי יפרש קושיות ובעיות. ולמה דוקא פירוש התורה והכרעה בפסק ההלכה שייך לתשבי שהוא אליהו הנביא? כי אליהו הנביא הוא אמנם מלאך, אבל כשהוא בא לארץ הוא מתלבש בגוף, (מה שאין כן מלאכים ממש, הם לא חייבים במצוות כלל). ולכן אליהו הנביא לא יכול לבוא בשבת קודש כי יש לו איסור תחומין, ולכן תורה שהוא מלמד את האר"י זה לא נקרא 'בשמים'.

קצת ביאורים עם תורה קי"ז

כ. עוד אומר רבינו: "ואמר רז"ל (עדות פקח ח) "אין אליהו בא אלא לרחק המקרבין בזרוע, ולקרב המרחקין בזרוע, והינו לרחק השקר ולקרב האמת". היו בריונים בעם ישראל, שהחליטו לקרב משפחה כלשהי אפילו שיש להם חשש ממזרות, והכניסו אותם לעם ישראל, ויש משפחות צדיקות שלא הסתדרו עם הבריונים (לא נתנו להם את הפרוטקשן שהם רצו), והם הוציאו עליהם לעז שהם ממזרים, ואז יבוא אליהו הנביא לעשות סדר, לקרב את המרוחקים בזרוע, ולרחק את המקורבים בזרוע. מסביר רבינו, שאלהו הנביא בא לגלות את האמת בעולם, ואת השקר לרחק.

ממשיך רבינו: וכמו שאמר רז"ל בזוהר (תשא דף קפ"ח) ד'שאל האי מינא כתיב: "שפת אמת תפון לעד" והשיב לו רבי אלעזר: 'פוננת' לא כתיב אלא 'תפון', כי האמת עתיד להתקיים, דהינו כשניבוא אליהו ומשיח". מסופר בזוהר שאותו המין היה הגמון, והוא היה חכם בתורת ישראל, והוא שאל את רבי אלעזר, התורה שלכם הרי היא אמת, וכתוב בפסוק "שפת אמת תפון לעד ועד ארגיעה לשון שקר" (משלי יב, יט) הרי בשה"כ היה לכם מלכות כמה מאות שנים בזמן בית המקדש, ולעומת זאת מלכות רומי תראה כמה שנים הם שולטים,

ואיזה הצלחה. נמצא ששפת אמת תיכון לעד' - על מלכות הסטרא אחרא חס ושלום, "ועד ארגיעה לשון שקר" זה המלכות הקצרה שלכם, סימן שזה שקר ח"ו. ענה לו רבי אלעזר: אני רואה שאתה לומד תורה. ואז קילל אותו "תיפח רוחו של ההוא גברא", (הקללה הזאת היתה ברכה). אמר לו אתה לא הבנת את הפסוק, הרי לא כתוב 'כוננת' בעבר, אלא 'תיכון' בלשון עתיד לבא, כלומר שהמלכות שלנו היא תיכון לעד, והצד השני "ועד ארגיעה לשון שקר", אז אתם בעולם הזה יש לכם מלכות שהיא שקר. ולעתיד לבוא תהיה המלכות שלנו שהיא האמת.

אותו הגמון היה אדם ישר, שמע את הדברים האלה, ועמד והתגייר. וכך יצא שהקללה של רבי אלעזר היתה הברכה, כי מה זה 'תיפח רוחו'? שתיפח הרוח הרעה שלו של הגוי, ותיכנס בו רוח חדשה "ואת רוחי אתם בקרבכם", ואז הפך אותו ליהודי. זה הקללות של הצדיקים, שהם הופכים אפילו גוי ליהודי.

נמצא, אליהו הנביא בא לגלות את האמת ולבער את השקר. ולכן אומרים: תיק"ו - 'תשבי יתרץ קושיות ובעיות'. ולמה? כשיש לך קושיה על דבר הלכה, זאת אומרת שאתה נמצא בקושיה שהיא שקר, והתירוץ הוא אמת. ואליהו בא לרחק את השקר, את הקושיות הלא נכונות, ובא לקרב את האמת. ולתרץ לך את התירוץ של האמת בסוגיה, וזה לגלות את האמת בעולם.

השקר הראשון שבעולם הוא של הנחש הקדמון

כא. ממשיך רבינו: "כי אמרו רז"ל (שבת קד) "שקר מקרבין מליה, ואמת מרחקין מליה". זאת אומרת שהשקר קירבו אותו שלא בצדק ולכן האותיות 'שקר' הם צמודות (ק,ר,ש), לעמות זאת האמת זה א'-תחילת האותיות. מ-אמצע. ת-בסוף האותיות. מרוחקות כי ריחקו אותם, ולכן אליהו יבוא לתקן את זה.

אומר רבינו: והנה אליהו יבוא לרחק השקר, שהוא מבחינת הנחש, הנקרא "ארור" השקר הראשון שהיה בעולם אמר אותו הנחש. הוא שיקר ואמר לאדם וחוה "והייתם כאלקים ידעי טוב ורע", פירש רש"י: "כל אומן שונא את בני אומנותו, מן העץ אכל וברא את העולם" (ב"ר יט, ד). הנחש שיקר ואמר להם אתם ביום שישני אני כבר פה ממזמן, אני ראיתי שהקב"ה אכל מעץ הדעת, וברא את כל העולמות, אתם גם תאכלו ותבראו עולמות והכל טוב. ולכן כדאי לכם לאכול. זה השקר הראשון, והלשון הרע וההוצאת שם רע של הנחש. ועל זה הנחש התקלל ב'ארור'.

ואומר רבינו: "והנחש הביא מיתה לעולם, והשנה הוא אהד מששים במיתה (ברכות נז) וכיון שבמוצאי שבת מתחיל התגלות אליהו, נדחה השקר שהיה הנחש לכן קשה לישון". כשאדם ישן הוא אחד מששים ממיתה, וכיון שבמוצאי שבת מתחיל הארת אליהו, לכן נדחה שקר שהוא הנחש, ומתחיל להיות בחינת תחיית המתים ולמה? כי אליהו הנביא ומשיח זה הכנה לתחיית המתים, זאת אומרת, שלגלות את האמת בעולם, היפך השקר, שהוא הבחינה של מיתה, כי קושטא לא קאי, ולכן במוצאי שבת שנדחה שקר שהוא הנחש, לכן קשה לישון, כי שניה אחד מששים ממיתה.

במוצאי שבת 'בורא מאורי האש' זכר לאש שנבראה במוצאי שבת ע"י הדעת שניתנה לאדם. ולכן מברכים על האש דוקא בהבדלה, כי הבדלה היא בחינה של הדעת שצריך להבדלה. אבל כשאדם ישן אז אין לו דעת. ובמוצאי שבת מקבלים הרב דעת דקדושה – לכן קשה לישון. בעזרת השם אם קשה לישון מוצאי שבת כדאי לנצל את הזמן, יש שיעור בסיפורי מעשיות שלנו כל מוצאי שבת, וכך ישקיע את עצמו בלימוד תורה ובהתקרבות להשם יתברך.

שבת שלום ומבורך עריכה: ליאור גבע

(מוקדש לע"נ צביה בת סאלם – צדוק בן צאלח – חיים בן מוסא ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.
לעילוי נשמת אברהם פואד בן אילנה הלה ז"ל / ולעילוי נשמת: חממה בת סאלם ז"ל)

וזהו שאומר רבינו: "אמר רז"ל (קדושין מט): "עשרה קבין שנה ירדו לעולם, תשעה נטלו עבדים ועבד הוא בחינת (בראשית ט, כה): "כנען עבד עבדים" והוא בחינת ארוור (שם), בחינת הנחש, וכיון שבמוצאי שבת הוא בחינת התגלות אליהו, ונדחה בחינת הנחש, שהיא בחינת 'כנען עבד עבדים' נדחה השינה שירדה לעבדים. אליהו בגימטריא בן, הפך בחינת עבד".

טרת המחשבות והדעת מפריעות לשינה

כב. רבינו אומר עוד נקודה יפה: ועוד, "כי אם אין דעת הבדלה מנין" (ירושלמי ברכות פרק ה) נמצא שבמוצאי שבת שיש הבדלה הוא בבחינת 'דעת', כי אם אין דעת הבדלה מנין, ועל כן קשה לישון כי השנה הוא הסתלקות הדעת". למה אנחנו אומרים את ההבדלה ב'חונן הדעת'. יש כמה פירושים: אחד בגלל שזה ברכה ראשונה של יום חול. אבל הירושלמי אומר שדעת זה גם הבדלה (דיברנו בשיעורים קודמים שבעת זה שני הפכים, מצד אחד זה 'חיבור' כמ"ש 'והאדם ידע את חווה אשתו', מצד שני זה הבדלה – אם אין דעת הבדלה מנין) ולכן כשאדם רוצה לישון, מה שהכי מפריע לו לישון זה המחשבות, אם אדם טרוד באיזה מחשבה, הוא יתהפך במיטה כמו מכונה כביסה, ולא יוכל להירדם. שהרי מה קורה כשבן אדם נרדם. היום כבר ב"ה יודעים הרבה דברים, שמים אלקטרודות כאלה במעבדת שינה בראש של האדם, ורואים את הפעילות של המוח, כשאדם ער יש פעילות מאוד חזקה במוח, ייצור חשמל של המוח הוא גבוה, יש תדרים גבוהים. כשאדם ישן אז המחשבה גם כן שקטה. רבינו מסביר בליקוטי מוהר"ן (תורה קנ"ז) למה אדם צריך שמיכה כשהוא ישן? כי קר לו. ולמה קר לו? כל הזמן שאדם חושב, המוח עובד, אז התנועה של המוח יוצרת חום, והחום הזה מחמם את כל האיברים. ולכן כשאדם חושב מאוד הרבה הוא מרגיש חום. היו צדיקים שהיתה להם כיפה קלה מאוד, כי הם לא יכלו ללבוש כיפה כבדה מרוב החום בראש מהכוח של המחשבה. וגם כן המחשב שחושב יותר מדי, יש לו מאוורר שמקרר אותו, ואדם ביום כל הזמן חושב לא צריך שמיכה, בלילה הכל שקט מחזור הדם רגוע, ואין מחשבות, ואז הבן-אדם מתקרר, והוא צריך שמיכה.

אבל כשאדם חושב הרבה הוא לא יכול להירדם, מה אומרים לו? תתחיל לספור כבשים. מה הפירוש? אל תחשוב מחשבות עיוניות, אלא תספור גלי הים, וכבשים וכדו', עד שאתה נכנס לשינה. תמיד תראו אנשים שהם בעלי מחשבה שמרבים לחשוב יש להם בעיות עם השינה, נדודי שינה, מכיון שכל הזמן המוח שלהם עובד, ואם כן השינה היא הסתירה לדעת.

אומר רבינו: ועוד, "כי אם אין דעת הבדלה מנין" (ירושלמי ברכות פרק ה) נמצא שבמוצאי שבת שיש הבדלה הוא בבחינת 'דעת', כי אם אין דעת הבדלה מנין, ועל כן קשה לישון כי השנה הוא הסתלקות הדעת". כשאדם ישן זה בגלל שהדעת מסתלק, ולכן היות שבמוצאי שבת זה עיקר הזמן שניתנה דיעה לאדם הראשון. שהרי האש לא נבראה בששת ימי בראשית, אלא כתוב שבמוצאי שבת "ניתן דעת לאדם הראשון", הקב"ה נתן דעת מיוחדת באדם הראשון, דעת בקדושה, ואז אדם הראשון המציא את האש, ולכן אנחנו מברכים